

ЧИТАННЯ УЧНІВ «НОВОЇ ГРАМОТНОСТІ» І ТРАДИЦІЇ ПОЯСНЮВАЛЬНОГО ЧИТАННЯ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО

*Галина Гич,
ORCID iD 0000-0003-2037-036X
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри теорії й методики мовно-літературної
та художньо-естетичної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
halina.gych@toiprro.mk.ua*

Стаття присвячена аналізу особливостей читацької діяльності учнів «нової грамотності» в умовах формування постграмотності. Читання дітей та підлітків розглянуто з погляду «пояснювального» читання Костянтина Ушинського. Наведено основні практики (традиційні та нові) читання учнів Нової української школи. Представлено результати наукових досліджень щодо специфіки читання дітей нового покоління в умовах переважного використання комп'ютерних технологій і основні способи читацької поведінки дитячо-юнацької аудиторії. Потрактовано основні поняття, які ускладнюють процес читання та розуміння прочитаного (дислексія, ридінгфобія, білінгвізм). Запропоновано основні характеристики «пояснювального», смислового читання учнів XXI століття.

***Ключові слова:** грамотність, діаграма Гуттенберга, «зізковзування погляду», квазічитання, морфологія читання, «пояснювальне» читання Костянтина Ушинського, «розбите дзеркало», скролінг- та скрімінг-читання, смислове читання, читання, F- і Z-патерни читання.*

© Гич Г. М., 2020

Вступ. Грамотність (англ. Literacy) трактується сьогодні фахівцями різних країн у досить широкому діапазоні: від комплексної, єдиної характеристики читання і письма до соціально-економічної категорії, що вказує на рівень розвитку суспільства. (Колесникова І. А., 2013, с. 113).

Нині грамотність є вже не стільки метою, скільки засобом здобування освіти, умовою підвищення якості життя окремої людини й усього суспільства. Вона входить в число 12 показників, що характеризують, на думку Всесвітньої Організації Охорони здоров'я, здоров'я нації.

Концептуальні засади реформування середньої освіти визначають дев'ять складових Нової української школи, які

окреслюватимуть найближчими роками основні наукові орієнтири її розбудови. Перша складова – «новий зміст, орієнтований на формування ключових компетентностей для життя» – однозначно потребує оновлених підходів до побудови освітнього процесу. Грамотність завжди була одним із основних теоретичних понять, які визначають сутність освіти. Останніми роками науковці говорять про виникнення «нової грамотності» (мультимодальної грамотності, мультиграмотності, постграмотності), яка впливає на зміст і форму освітніх процесів. Іншим важливим поняттям Концепції є «орієнтація на неповторність особистості й індивідуальний підхід до задоволення потреб кожного(ї) учня(ениці)». Ця вимо-

га спонукає педагогів до отримання принципово нових теоретичних знань про особливості поведінки учнів XXI століття як суб'єктів освітнього процесу, про що ми вже писали (Гич Г. М., 2019, с. 5–7).

Мета статті полягає в теоретичному поясненні феномену читання учнів «нової грамотності» та наданні конкретних методичних порад учителям щодо організації смислового читання на уроках.

Визначена мета репрезентована в таких завданнях:

- описати феномен читання учнів «нової грамотності»;
- схарактеризувати основні особливості читацької діяльності дітей в умовах поступового переходу від логоцентричної культури до іконоцентричної;
- запропонувати методичні прийоми для мінімізації негативних проявів квазічитання, які можуть допомогти учителеві досягти розуміння учнями освітніх текстів.

Один із висновків знаного науковця Д. Фельдштейна (Фельдштейн Д. И., 2011), який дав докладні характеристики учнів «нової грамотності», – сучасні діти не читають і не розуміють прочитане. Цю тезу підтримує більшість учителів-практиків. Оскільки науковці розглядають читання як найскладніший вид розумової діяльності, зосередимо увагу на характеристиці поняття «нове читання». Цивілізований світ визнав той факт, що в епоху панування комп'ютерних технологій змінюється сутність дієслова «читати».

Дитяче читання розуміємо як соціалізаційний механізм залучення до матеріальної і духовної культури, що включає в себе змістові та технологічні соціальні практики. Загальновідомо, що кожне наступне покоління людей читає менше і гірше. Це визнано аксіомою, і науковці намагаються віднайти адекватні методики і прийоми читання, які полегшать сучасним дітям процес читання, оскільки вони використовують переважно електронну інформацію. З'ясовано, що аудіовізуальна інформація

значно легше засвоюється і є легкодоступною.

Сьогодні, коли світ неухильно рухається від логоцентричної до іконоцентричної культури, треба визнати владу картини над владою слова і перебудувати освітній процес. Це, безперечно, стосується і читання учнів початкової школи, адже саме в цьому віці дитина має стати читачем.

Це чудово розумів Костянтин Дмитрович Ушинський, який увійшов в історію вітчизняної педагогіки як засновник пояснювального читання (Ушинский К. Д., 1989). Саме цей метод вирішив протиріччя між навичками механічного озвучування тексту та необхідністю розуміти прочитане. Мета такого читання – розуміння прочитаного тексту. Ціль, яку ставив Ушинський у своїх хрестоматіях для класного читання в початкових народних школах (новий тип навчальних закладів того періоду), – навчати свідомому читанню учнів молодшої школи. Головний принцип: усе, що прочитано, має бути зрозуміло учням, тобто пояснено.

«Пояснювальне читання» Костянтина Ушинського нині продовжується в ідеях формування компетентного читача. Виховання «компетентного читача» є провідною педагогічною метою національних програм підтримки і розвитку читання багатьох країн світу (Швеція, Англія, США, Японія, Фінляндія та ін.). Постійно зростає число держав, де читання розглядають як базове вміння життєдіяльності людини (Фасоля А. М., 2013, с. 361).

Сучасний учень перебуває на перетині книжкової та комп'ютерної культур, і саме в цих умовах він формується як читач. Найбільш глибокі зміни читацької поведінки пов'язані з інформаційними технологіями, що впливає на формування зовсім іншого читача.

«Зричитель» – так влучно називає читача XXI століття Ігор Кондаков (Кондаков И. В., 2016, с. 516), саме цей умовний термін чітко визначає особливості читання дітей «нової грамотності». Винесення

на перше місце в понятті слова «зритель» (рос.) є не випадковим і підтверджує той факт, про що давно говорять і пишуть науковці: логоцентрична культура поступається культурі іконоцентричній. Вочевидь ідеться про зовсім іншу поведінку читачів – дітей XXI століття. При цьому науковці здебільшого скептично оцінюють роль новітніх технологій у читанні дітей та підлітків. Польський професор Магдалена Фікус дуже жорстко ставиться до інформатизації суспільства та її впливу на дітей: «... руку замінив протез у вигляді клавіатури, і я починаю припускатися помилок. Це означає, що поряд зі мною росте покоління, яке не читає (а в кращому разі замінює читання аудіокнигами або фільмами). Це покоління скоро буде не в змозі і писати; найбільші медійні компанії придумують гаджети, які самостійно намагаються вгадати, що я хочу написати ... Напевно, зупинити ці процеси, потужні і швидкі, як потік струмка, вже неможливо. Але залишається цікаве питання: як ми будемо думати через сто років?» (Журавльова І. К., 2016, с. 10–29).

Сучасні діти сприймають букви, цифри, схеми, малюнки через певний технологічний пристрій – програму, яка забезпечена засобом виведення – екраном. Цей екран і замінює сучасній дитині собою багато інших предметів, зокрема – книгу. Саме цим зумовлена зміна дієслова «читати», яке сьогодні рідко є читанням-зануренням у текст, а характеризується науковцями як скролінг- і скрімінг-читання. Цифрова епоха не знищила читання дітей, але сьогодні вони читають зовсім по-іншому, ніж попередні покоління дітей, і читання для них має зовсім інший смисл, ніж у попередні епохи. Читання з екрана настільки відрізняється від читання з листа, що ці два види читання можна назвати принципово різними техніками. Науковці говорять про традиційні та нові практики читання (Назаров М. М., Ковалев П. А., 2017, с. 91).

Саме комп'ютерні технології стали підґрунтям розвитку синоптичного читання, яке слід розуміти як перехресне читан-

ня кількох взаємопов'язаних текстів та/або одночасне читання кількох різних текстів (синоніми цього поняття: нелінійне, динамічне, розширене, кіберчитання, гіперчитання).

Учні Нової української школи використовують два види читання: читання для придбання читацького і літературного досвіду та читання з метою засвоєння та використання інформації. З погляду аналізу процесу читання як фізіологічного, науковці стверджують, що в епоху панування електронних технологій переважають дві практики сприйняття інформації: скролінг- і скрімінг-читання. Скрімінг-читання являє собою поверхове ознайомлення з чимось, швидкий перегляд; побіжне переглядово-ознайомче читання, швидке читання, читання «по діагоналі». Досягнути розуміння смислу прочитаного під час такого читання доволі важко, тому саме «пояснювальне» читання має тут допомогти зрозуміти сенс тексту. Скролінг-читання – це перегортання, пошук очима ключових слів, «прокручування» тексту, що також не сприяє розумінню прочитаного або принаймні ускладнює цей процес.

Дозволимо собі висловити погляд: така практика читання не є перешкодою у сприйнятті освітніх текстів, але вона, імовірно (бо спеціальних досліджень немає), є перешкодою під час читання художніх текстів, сприйняття яких насамперед базується на зануренні в текст і дає читачеві відчуття задоволення від прочитаної книги.

Сформовану з дитинства практику роботи з екраном читачі переносять на традиційні тексти. Очевидно, що «народжені в Інтернеті» діти не можуть сприймати лінійний текст так, як попередні покоління. Кліпове мислення, якому притаманні фрагментарність, швидкість, перестрибування з однієї картинки на іншу, змінює читання сучасних учнів.

Останніми роками науковці пишуть про феномени читання дітей: «зізковзування погляду», «розбите дзеркало» (Пугач В. Н., Клименко С. В., Кабаєва В. М.,

2008, с. 82–83). Перший виявляється в тому, що очі читача постійно «зісковзують» по сторінці, опускаючись донизу, і текст не можна читати уважно, а очі «вибирають» лише частину рядка. Цей феномен не є абсолютно новим, про гравітацію читання відомо давно, але він вочевидь перешкоджає уважному читанню. Другий феномен також негативно позначається на смисловому читанні, оскільки текст «розсипається» в очах учня і йому важко відразу зрозуміти, про що йдеться в тексті.

Із кожним роком усе більше і більше діти читають не традиційні книги, а електронні видання. Тому науковці активно досліджують цей феномен і говорять про такі особливості сприйняття інформації з екрана: F-патерн і Z-патерн, діаграма Гуттенберга.

Z-патерн – це лейаут у формі букви «Z». Коли читач сканує сторінку, його погляд природним чином рухається зліва направо, зверху вниз – і Z-патерн повторює цю траєкторію. Спочатку погляд рухається по верхній горизонталі – з лівого верхнього кута в правий; далі з правого верхнього кута погляд переміщується в лівий нижній, створюючи діагональ. Потім погляд знову рухається за горизонталлю – цього разу з лівого нижнього кута в правий. Таким чином створюється траєкторія руху погляду в формі букви «Z»: Цей патерн працює, тому що саме так більшість текстоорієнтованих людей читають книги: зверху вниз і зліва направо.

Діаграма Гуттенберга універсальна, і вже сьогодні можна говорити про врахування цього феномена сприйняття інформації на уроках. Радимо вчителю найважливішу інформацію розташувати в перших двох абзацах тексту, який написаний на дошці або виведений на екран у презентації. Обов'язково треба, окрім заголовків, використовувати і підзаголовки (бажано формулювати їх емоційними, а не «сухими» словами і словосполученнями). Учитель має переконатися, що вони помітніші, ніж звичайний текст, щоб учень їх швидко побачив; заголовки і підзаголовки мають

починатися зі слів, що відображають суть тексту. Щойно учні побачать два перших слова, вони повинні зрозуміти смисл, сенс, зміст тексту. Науковці радять поєднувати пов'язані один з одним абзаци тексту (наприклад, використовуючи інший фон) і виділяти жирним шрифтом важливі слова та фрази. Слід попрацювати з різними можливостями форматування посилань: кожне посилання має містити в собі слова з найрозумілішим змістом. Використовуйте марковані списки; уникайте необов'язкової інформації.

Проблема читання в епоху мультимедіа – це проблема адаптації людського мозку до автоматизації, відповідно читацька поведінка сучасної дитини пов'язана зі змінами сприйняття текстів, переважання «швидкого читання» над повільним, вдумливим читанням, звичкою до постійних перемикань між різними текстами, між текстами і діями. Крім того, читання молодших учнів (уголос, про себе, за текстом, по пам'яті) не реалізується ізольовано від інших форм мови; воно формується через формування специфічних структур регуляції, які включають у себе і письмо (написаний текст). Тому надзвичайно важливо, щоби діти власноруч не просто переписували певні тексти, але і писали такі тексти самі, «із чистого аркуша».

Украй важливим є питання визначення питомої ваги трьох видів читання з погляду його морфології: читання-переглядання, читання-прослуховування, читання-дотик. Майже всі тексти, з якими діти мають справу на уроках, – це тексти, які вони переглядають очима. Учитель має активно залучати учнів на уроках і в позачасний час до прослуховування текстів, оскільки аудіальні канали учень задіює далеко не завжди. Читання-дотик уже ввійшло в практику читацької діяльності сучасних дітей, оскільки електронні тексти діти читають доволі часто.

Психологи встановили, що діти, працюючи з текстом, здебільшого вчиняють так: вони кілька разів читають текст, намагаючись запам'ятати, а потім перека-

зують, підглядаючи в книгу в тих місцях, які не залишилися в пам'яті. Це яскрава картина «зубріння», коли дитина механічно запам'ятовує текст, видаючи під час його переказу лише «мовну оболонку». У результаті і вчитель, і сам учень потрапляють у полон ілюзії, що текст зрозумілий, а матеріал засвоєний. У початковій школі такий шлях дозволяє цю ілюзію підтримувати, але чим старшим стає учень, тим складнішими й об'ємними стають тексти і тим важче йому впоратися з навчальними завданнями. Не секрет, що і донині, на жаль, школярі переважно залишаються читачами «дитячого віку». Читання більшості учнів можна умовно назвати «квазічитанням», яке формально схоже на читання, але не є ним повною мірою. На жаль, таке читання перетворює будь-який текст у миттєвий і тому малозначущий.

До проблеми впливу електронних технологій на читання та розуміння текстів додаються і «вічні», які описані в теорії, але мало зреалізовані практиками. Так, психологи читання із занепокоєнням говорять про алексетимію (грец. а – заперечення, *lexis* – слово, *thyme* – почуття) як нездатність особи називати емоції, пережиті нею самою або іншими людьми, тобто перекладати їх у вербальний план. Без розвитку емоційного інтелекту учнів неможливе їхнє активне смислове читання.

Не менш складними є такі поняття, як дислексія, білінгвізм, ридінгфобія, що мало досліджені у вітчизняній науці, при тому що вони значною мірою впливають на формування учня як читача і, на жаль, саме в негативному плані.

Дислексія – це частковий розлад процесів оволодіння читанням, який виявляється в численних помилках стійкого характеру, зумовлених несформованістю психічних функцій, які беруть участь у процесі оволодіння читанням. За даними різних авторів, поширеність порушень читання серед дітей із нормальним інтелектом у європейських країнах до 10 %. Проявом дислексії є уповільнення процесу оволодіння читанням, уповільнення тем-

пу, швидкості читання (брадилексія). Під час дислексії в дітей спостерігаються порушення руху очей у процесі читання (рух очей хаотичний, нерівномірний, стрибкоподібний).

Білінгвізм виявляється так: недостатнє засвоєння букв, їх упізнавання; змішування букв із різних мов; неправильне прочитування слова, фрази; складнощі в розумінні прочитаного (як окремих слів, так і речень). Під час вивчення кожної букви слід приділяти більше часу (малювати, перевертати, вирізати і розфарбовувати їх), окремо пограти зі схожими графічно буквами: з'ясувати, чим вони відрізняються, у чому подібність. Відповідно і цей феномен потребує вивчення та пошуку адекватних методичних прийомів.

Зважаючи на двомовність нашого регіону, ця проблема потребує свого докладного наукового вивчення та пошуку відповідного методичного інструментарію для мінімізації негативних проявів білінгвізму під час читання.

Науковці говорять про «стереоскопічне читання», коли тексти різними мовами друкуються поряд і учень паралельно читає рідною для нього мовою та іншою мовою. Очевидно, це треба враховувати під час підготовки підручників і художньої літератури для дітей та підлітків.

Філіпп Девіс із Ліверпульського університету дійшов таких висновків: під час читання виникає ефект «занурення» у книгу, коли читач уявляє себе на місці героя, тобто в мозку починають функціонувати ті зони, які в інший час не бувають задіяними. Слід зазначити, що цей ефект не виникає під час перегляду телевізора або під час комп'ютерної гри. Ю. Еельмаа говорить про те, що «проста заміна книжкового листа на екран монітора – це не та можливість, заради якої варто освоювати інформаційні технології. Електронний текст надає нам нові форми діяльності» (Эельмаа Ю., 2008. С. 43).

«Пояснювальне», смислове читання учнів ХХІ століття передбачає: розвиток уваги до сигналів тексту, насамперед до

слова (незрозумілого, ключового, образного) і зв'язку слів; формування вміння активно сприймати текстову інформацію (бачити незрозуміле, ставити питання, прогнозувати зміст, перевіряти свої міркування і співвідносити їх із текстом); стимулювання читацької уяви для відтворення авторських образів; націлювання на пошук істотного, головного і висловлення сенсу тексту; спонування до роздумів над змістом тексту для визначення ставлення дитини до подій, описаних у ньому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, учні «нової грамотності» читають не так, як читали попередні покоління. Подальше розроблення визначеної теми вбачаємо в науковому обґрунтуванні та методичному відборі різноманітних методик, технологій, прийомів і засобів навчання, які є адекватними поняттю «нове читання». Серед можливих інструментів учителя для організації «по-

яснювального читання» – «тексти «нової природи»», які можуть стати серйозною допомогою вчителю, оскільки саме вони відповідають особливостям читацької поведінки учнів ХХІ століття.

Подальший розвиток означеної теми вбачаємо в науковому розробленні та методичному впровадженні як мінімум трьох способів зміни читацьких практик: артикуляції, реконфігурації та запозиченні. Ці позиції є дуже важливими з погляду визначення напрямів трансформації читацької поведінки учнів, але це буде темою наступної розмови. Також подальшого наукового опрацювання і вироблення відповідних науково-методичних рекомендацій потребує тема вивчення змін, які відбуваються в мозку учня під час читання. Нині вистачає і наукових знань, і технологій, щоб виявити ці зміни і виправити ситуацію, поки вони ще не вкоренилися, завдаючи шкоди саме смислому читанню учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гич Г. М. Учні Нової української школи як носії «нової грамотності» і суб'єкти освітнього процесу / Г. М. Гич // Мистецтво та освіта. – 2019. – № 1. – С. 5–7.
2. Журавльова І. К. «Ідеальний експерт», або роман з читачем: продовження триває... / І. К. Журавльова // Читання в епоху розвитку електронних ресурсів: книга чи Інтернет? : матеріали наук.-практ. конф., 13–14 вересня 2016 р., Полтава. – Полтава : ПолтНТУ, 2016. – С. 10–29.
3. Колесникова И. А. Новая грамотность и новая неграмотность двадцать первого столетия / И. А. Колесникова // Непрерывное образование: ХХІ век. Выпуск 2. 2013. – С. 109–122. // – Режим доступу: 10.15393/j5.art.2013.2091.
4. Кондаков И. В. «Зричитель»: новый субъект современной культуры / И. В. Кондаков. – Режим доступу: <https://doi.org/10.25281/2072-3156-2016-13-5-516-525>.
5. Назаров М. М., Ковалев П. А. Изменения медиасферы и современные практики чтения / М. М. Назаров, П. А. Ковалев [Электронный ресурс] // Социологические исследования. – 2017. – № 2. – С. 84–95. – Режим доступу: <https://rucont.ru/efd/587482>.
6. Пугач В. Н., Клименко С. В., Кабаева В. М. Нарушения восприятия 3Д-пространств при дисграфии у младших школьников / В. Н. Пугач, С. В. Клименко, В. М. Кабаева // Информационные технологии в образовании. XVIII Международная конференция-выставка: Сборник трудов участников конференции. Ч. IV. – М. : МИФИ, 2008. – 108 с. – С. 82–83.
7. Трохименко Г., Драган Р. Читання як нормативна основа соціальної поведінки дітей / Г. Трохименко, Р. Драган // Світ дитячих бібліотек. – 2005. – № 4 (17) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3738>.
8. Ушинский К. Д. Пед. соч.: В 6 т. / К. Д. Ушинский. – М., 1989. – Т. 3. – С. 13.
9. Фасоля А. М. Модель дитячого читання у ХХІ столітті / А. М. Фасоля // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухом-

линського. – 2012. – Вип. 3. – С. 358–370. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prdnrbc_2012_3_37.

10. Фельдштейн Д. И. Глубинные изменения детства и актуализация психолого-педагогических проблем развития образования / Д. И. Фельдштейн. – СПб. : СПбГУП, 2011. – 36 с. (Избранные лекции Университета ; Вып. 119).

11. Ээльмаа Ю. Электронный текст в литературном образовании / Ю. Ээльмаа // Литература. – 2008. – № 18.

ЧТЕНИЕ УЧЕНИКОВ «НОВОЙ ГРАМОТНОСТИ» И ТРАДИЦИИ ОБЪЯСНИТЕЛЬНОГО ЧТЕНИЯ КОНСТАНТИНА УШИНСКОГО

Гич Галина,

кандидат педагогических наук, доцент, заведующая
кафедрой теории и методики языково-литературного
и художественно-эстетического образования
Николаевский областной институт
последипломного педагогического образования
ул. Адмиральская, 4-а, 54001, г. Николаев, Украина
halina.gych@moippo.mk.ua

Статья посвящена анализу особенностей читательской деятельности учеников «новой грамотности» в условиях формирования постграмотности. Чтение детей и подростков рассматривается с точки зрения «объяснительного» чтения Константина Ушинского. Приведены основные практики (традиционные и новые) чтения учеников Новой украинской школы. Представлены основные результаты научных исследований относительно специфики чтения детей нового поколения в условиях преобладающего использования компьютерных технологий и основные способы читательского поведения детско-юношеской аудитории. Объяснены основные понятия, которые усложняют процесс чтения и понимания прочитанного (дислексия, ридингфобия, билингвизм). Названы основные характеристики «объяснительного», смыслового чтения учеников XXI столетия.

Ключевые слова: грамотность, диаграмма Гуттенберга, квазичтение, морфология чтения, «объяснительное» чтение Константина Ушинского, «разбитое зеркало», скроллинг- и скримминг-чтение, смысловое чтение «соскальзывание взгляда», чтение, F- и Z-паттерны чтения.

READING BY «NEW LITERACY» STUDENTS AND THE TRADITION OF EXPLANATORY READING ACCORDING TO KOSTIANTYN USHYNKYI

Gich Galina,

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.),
Associate Professor; Head of the Department of Theory
and Methods of Language, Literature, Art and Aesthetic Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
halina.gych@moippo.mk.ua

The article is dedicated to the analysis of the «new literacy» reading activities within the post-literacy context. In the article there are main characteristics of the post-literacy, in which new reading practices of students are being formed nowadays. Children and adolescents' reading is considered in terms of «explanatory» reading due to Kostantin Ushinsky, who laid down the base of «explanatory» reading. Taking into account the emergence of new reading behavior forms among children and adolescents the issue of «explanatory» reading is really

relevant. The basic students reading practices (traditional and new) within New Ukrainian School are given. It describes modern reading practices (scrolling and skimming) which are common for the major 21st century children. The basic factors hindering the reading process (dyslexia, reading phobia, bilingualism) are interpreted. The main characteristics of the explanatory and deep reading of the 21st century students are presented.

Keywords: «broken mirror», F-and Z-reading patterns, Guttenberg diagram, Kostiantyn Ushynsky's «explanatory» reading, literacy, morphology of deep reading, quasi-reading, reading, scrolling and skimming, «sliding off sight».

REFERENCES

1. E`e`l`maa, Yu. (2008) *Elektronnyj tekst v literaturnom obrazovanii* [Electronic text in literary education]. Literatura, 18 (rus).
2. Fasolya, A. M. (2012). Model dityachogo chitannya u XXI stolitti [Model of children's reading in the XXI century]. *Naukovi praci Derzhavnoyi naukovo-pedagogichnoyi biblioteki Ukrayini imeni V. O. Suhomlinskogo*, 3, 358–370. – Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npdnpbc_2012_3_37 (ukr).
3. Feldshtejn, D. I. (2011). *Glubinnye izmeneniya detstva i aktualizaciya psikhologo-pedagogicheskikh problem razvitiya obrazovaniya* [Deep changes of childhood and actualization of psychological and pedagogical problems of education development] SPb.: SPbGUP (Izbrannye lektsii Universiteta; Vy`p. 119) (rus).
4. Gich, G. M. (2019). Uchni Novoyi ukrayinskoyi shkoli yak nosiyi «novoyi gramotnosti» i sub`yekti osvithogo procesu [Pupils of the New Ukrainian School as bearers of «new literacy» and subjects of the educational process]. *Mistectvo ta osvita*, 1, 5–7 (ukr).
5. Kolesnikova, I. A. (2013). Novaya gramotnost i novaya negramotnost dvadczat pervogo stoletiya [New literacy and new illiteracy of the twenty-first century] *Nepreryvnoe obrazovanie: XXI vek*, 2, 109–122. – Available at: [10.15393/j5.art.2013.2091](https://doi.org/10.15393/j5.art.2013.2091) (rus).
6. Kondakov, I. V. «Zrichitel'»: novyj sub`ekt sovremennoj kultury [«The Seeker»: a new subject of modern culture] – Available at: <https://doi.org/10.25281/2072-3156-2016-13-5-516-525> (rus).
7. Nazarov, M. M., Kovalev, P. A. (2017). Izmeneniya mediasfery i sovremennye praktiki chteniya [Changes in the media sphere and modern reading practices] *Socziologicheskie issledovaniya*, 2, 84–95. – Available at: <https://rucont.ru/efd/587482> (rus).
8. Pugach, V. N., Klimenko, S. V., & Kabaeva, V. M. (2008). Narusheniya vospriyatiya 3D-prostranstv pri disgrafii u mladshikh shkol'nikov [Disorders of perception of 3D spaces in dysgraphia in junior high school students]. *Informacionnye tekhnologii v obrazovanii. XVIII Mezhdunarodnaya konferenciya-vystavka*. Ch. IV, 82–83. M.: MIFI (rus).
9. Trohimenko, G., & Dragan, R. (2005). Chitannya yak normativna osnova socialnoyi povedinki ditej [Reading as a normative basis of social behavior of children]. *Svit dityachih bibliotek*, 4 (17). – Available at: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3738> (ukr).
10. Ushinskij, K. D. (1989). *Ped. soch. : V 6 t.* [Ped. op.]. – M., T. 3 (rus).
11. Zhuravlova, I. K. (2016). «Idealnij ekspert», abo roman z chitachem: prodovzhennya trivaye... [«The ideal expert», or an affair with the reader: the continuation continues...]. *Chitannya v epohu rozvitku elektronnih resursiv: kniga chi Internet?* Poltava: PoltNTU (ukr).